

Universiteit
Leiden
The Netherlands

A landscape biography of the 'Land of Drumlins': Vooremaa, East Estonia

Veldi, M.

Citation

Veldi, M. (2020, December 3). *A landscape biography of the 'Land of Drumlins': Vooremaa, East Estonia*. Retrieved from <https://hdl.handle.net/1887/138482>

Version: Publisher's Version

License: [Licence agreement concerning inclusion of doctoral thesis in the Institutional Repository of the University of Leiden](#)

Downloaded from: <https://hdl.handle.net/1887/138482>

Note: To cite this publication please use the final published version (if applicable).

Cover Page

Universiteit Leiden

The handle <http://hdl.handle.net/1887/138482> holds various files of this Leiden University dissertation.

Author: Veldi, M.

Title: A landscape biography of the 'Land of Drumlins': Vooremaa, East Estonia

Issue date: 2020-12-03

Samenvatting

In deze dissertatie worden -in het kader van een regionale landschapsstudie - de uitgangspunten en grenzen van het concept landschapsbiografie onderzocht en getest. Wat is een landschapsbiografie precies? Waaruit bestaat het? Is de landschapsbiografie slechts een historisch verhaal over een specifieke plek op het aardoppervlak in een bepaalde tijdsperiode of heeft een biografie ook praktische implicaties? Is het mogelijk om de toekomst van landschappen te helpen vormgeven door het verleden te onderzoeken? Deze vragen komen expliciet aan de orde voor een specifieke regio in het oostelijke deel van Estland: Vooremaa (letterlijk: het land van de “drumlins”). De basis voor deze landschapsbiografie wordt gevormd door archeologische, historische-cartografische, ecologische en folkloristische gegevens.

Daarnaast concentreert de studie zich op de het historisch landgebruik rond archeologische vindplaatsen in Vooremaa en beoogt het een systeem te ontwikkelen voor het beoordelen van de archeologische erfgoedwaarde van bepaalde microregio's. Een van de doelen van het proefschrift is dan ook om een praktische methodologie te ontwikkelen om archeologisch erfgoed in het landschap op te sporen en bij te dragen aan het (denken over) duurzame landschapsontwikkeling door het creëren van nieuwe concepten voor erfgoedbehoud.

Hoofdstuk 2 geeft een overzicht van het studiegebied, Vooremaa, met specifieke geomorfologische nadruk op de zogenaamde “drumlins”. Vooremaa wordt beschouwd als een van de best bewaarde post-glaciale drumlin-formaties van de Oost-Europese vlakte. Het onderzoeksgebied beslaat circa 980 km², met een maximale afstand van zuid naar noord van circa 55 km en van oost naar west circa 25 km.

Hoofdstuk 3 geeft een kort historisch overzicht van het landschapsonderzoek in Estland, met nadruk op de geografie, archeologie en etnologie (regionale folklore). De academische archeologie en geografie hebben in Estland een vergelijkbare ontwikkeling doorgemaakt. Beide disciplines kregen in de jaren twintig een eerste impuls door het werk van prominente Finse hoogleraren en zijn nadien altijd sterk beïnvloed door de Finse en Zweedse onderzoeksscholen. Zelfs tijdens de 50 jaar van Sovjetbezetting (1944 - 1991) werden de banden met Scandinavië zoveel mogelijk gecontinueerd voor zover het heersende politieke regime dat mogelijk maakte.

Hoofdstuk 4 is gewijd aan de evolutie van het theoretisch kader van landschapsbiografie en de sleutelconcepten die essentieel zijn voor het toepassen van de biografische benadering op de praktische aspecten van landschaps- en erfgoedbeheer. Om de basisprincipes van landschapsbiografie te begrijpen, worden de oorsprong van de concepten land, landschap, biografie maar ook van erfgoed en identiteit in de context van landschapsarcheologie en culturele geografie geanalyseerd. De term landschapsbiografie wordt hier gedefinieerd als een multidisciplinaire benadering van het landschap in een specifieke regio, die wordt onderzocht vanuit een langetermijnperspectief op landschappen van de prehistorie tot heden, en als een continu en complex proces van wisselwerkingen tussen economieën, politieke instellingen, mentaliteiten en herinneringsculturen (inclusief hun erfgoedpraktijken), en tussen door de mens veroorzaakte veranderingen in het milieu en ecologische dynamiek.

Hoofdstuk 5 introduceert de methoden en data die zijn gebruikt voor het opzetten van een “historisch GIS” voor het studiegebied. Naast historisch GIS introduceert het hoofdstuk ook een methode voor het analyseren van historische landschapsveranderingen op basis van (digitale) cartografische gegevens. Historisch GIS combineert verschillende historische ruimtelijke gegevens (voornamelijk archiefkaarten en locatie-gespecificeerde folkloristische gegevens), die efficiënt kunnen worden vergeleken met archeologische gegevens en andere landschapkenmerken. Voor Estland is het tot het midden van de 17e eeuw mogelijk om historisch landgebruik “retrospectief” te reconstrueren met behulp van kaarten en historische (geschreven) bronnen, zoals archiefstukken. Dit resulteert in samenhangende en gedetailleerde overzicht van ongeveer 350 jaar landgebruik, waarbij kan worden aangegeven welke delen van het gebied werden gebruikt voor landbouw, wei- en hooiland, en welke gebiedsdelen werden bedekt door bossen, moerassen en vennen. Een groot deel van het moerasland in Estland werd pas aan het begin van de 20e eeuw ontgonnen, zodat historische kaarten een goede bron zijn voor het karteren van gebieden die vóór de mechanisatie van de landbouw werden gecultiveerd. Door archeologische gegevens te confronteren en integreren met verschillende GIS-lagen voor landgebruik uit verschillende perioden, is het voorts mogelijk om de voormalige positie en functie van sites in het historische systeem van landgebruik te reconstrueren en om (dis)continuïteiten in nederzettingpatronen door de tijd in beeld te brengen.

Hoofdstuk 6 richt zich op de lange termijnsgeschiedenis van het cultuurlandschap van Vooremaa. Deze geschiedenis is een verhaal over de relaties tussen mens en milieu, gecombineerd met een analyse van veranderingen in landgebruik. Hoewel de

nederzettingslocaties ruimtelijk gecorreleerd zijn met geschikt akkerland, bevinden ze zich zelden in het midden van de grote bouwlandcomplexen. In plaats daarvan bevinden ze zich meestal in gradiëntrijke zones die verschillende landgebruikseenheden met elkaar verbonden. De afstand tot het akkerland was blijkbaar even belangrijk als de afstand tot de velden met de wei- en hooilanden. De nederzettingen lagen wel verder verwijderd van de bosgebieden.

Hoofdstuk 7 presenteert biografische casestudies over stenen graven uit de ijzertijd, middeleeuwse begraafplaatsen en “natuurlijke” heilige locaties als plaatsen van het collectief geheugen. De folklore rond de heilige plaatsen is hoogstwaarschijnlijk het gevoed door vroege vondsten en interpretaties van menselijke resten (botmateriaal) uit stenen graven en middeleeuwse begraafplaatsen. Verhalen over offergaven of kapellen die verband houden met de stenen graven zijn waarschijnlijk gebaseerd het vierhoekige grondplan van de graven van het zogenaamde tarand-type, dat op een stenen fundering lijkt. Sommige stenen met een plat oppervlak kunnen er ook uitzien als een mogelijk offeraltaar. Opvattingen en fantasieën over voorchristelijke offerpraktijken werden via een luthers prisma op het verleden geprojecteerd.

Hoofdstuk 8 gaat dieper in op de hillforts uit de ijzertijd als plaatsen van macht en communicatie in de ruimere omgeving van Vooremaa. Aan het begin van de “Pre-Vikingtijd” (600 - 800 n.Chr.) ontwikkelen zich kleinschalige lokale heuvelforten, die in het landschap een prominentere rol gingen vervullen tijdens de Vikingtijd (800 - 1050) en de late ijzertijd (1050 - 1225). De bouw van heuvelforten suggereert een accumulatie van surplus (van de voedselproductie) en een concentratie van ambachtelijke productie en handel over zowel land als water. Gedurende de gehele ijzertijd was gerst (*Hordeum*) een van de belangrijkste gecultiveerde gewassen; rogge was van belang tijdens koudere periodes. De hillforts uit de Vikingtijd en hun positie in het landschap laten een duidelijk verband zien tussen 10de-11de eeuwse muntdeposities en handels- en communicatienetwerken die gebruik maakten van routes over zowel land als water

Hoofdstuk 9 is een voorbeeld van het combineren van historisch GIS, archeologische verspreidingspatronen en informatie uit een 13e-eeuwse kroniek ten behoeve van de reconstructie van het wegenpatroon, de beweging en communicatie in een vergelijkende regio in Zuid-Estland (Veldi 2014). Daarom concentreert dit hoofdstuk zich niet specifiek op de Vooremaa-regio, maar presenteert een op GIS gebaseerde studie naar vroegmiddeleeuwse netwerken in een groter gebied.

Hoofdstuk 10 is een voorbeeld van een comparatieve benadering van Vooremaa in Estland en Drenthe in Nederland, zoals uitgewerkt in een gezamenlijk artikel van Veldi, Kolen, Karro &

Palang (in druk). Het artikel demonstreert het potentieel van vergelijkende landschapsbiografie zoals toegepast op verschillende regio's van Europa, en is daarom een relevante aanvulling op het huidige onderzoek.

Hoofdstuk 11 presenteert een nieuwe visie op erfgoed en landschapsbeheer in Vooremaa, gebaseerd op de landschapsbiografie. Het concept van archeologische landschapsevaluatie wordt geïntroduceerd, waarbij informatie over het grondgebruik (en wijzigingen daarin) worden gecombineerd met (numerieke) waarden voor archeologische vindplaatsen. De informatie over (historisch) grondgebruik en de waarden van archeologische vindplaatsen worden vervolgens gebruikt om archeologische microregio's af te bakenen. De microregio's geven de potentiële archeologische / historische waarde aan van bepaalde landschapseenheden. De informatie kan effectief worden gebruikt bij het beheer van landschapsgerelateerde processen in de regio.

Hoofdstuk 12 is een samenvatting van de belangrijkste conclusies van de studie.